

FILMOTECA PER A LES ESCOLES

2021-2022

FilmoTeca
de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

REDESCOBRINT EL CINEMA CONTEMPORANI

CINEMA I INFANTESA

La bicicleta verde

Material didàctic de la sessió
Recomanada per a primer cicle d'ESO

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA
2. OBJECTIUS DIDÀCTICS
3. SER DONA I DIRECTORA DE CINEMA A L'ARÀBIA SAUDITA
  - 3.1. Context
  - 3.2 Ser dona a l'Aràbia Saudita
  - 3.3 El cinema a l'Aràbia Saudita
  - 3.4 Sobre la directora, Haifaa Al-Mansour
4. LA BICICLETA, UNA SIMBOLOGIA
  - 4.1 Infantesa sobre rodes
  - 4.2 Les dones i la bicicleta
5. CODIS I TÈCNIQUES AUDIOVISUALS
  - 5.1 El punt de vista a Wadjda
  - 5.2 Els tipus de plans
  - 5.3 La presentació dels personatges i els espais
6. PROPOSTA DIDÀCTICA
  - 6.1 Abans de la pel·lícula
  - 6.2 Després de la pel·lícula
7. GLOSSARI
8. OBRES RELACIONADES
9. DADES DE CONTACTE

LA BICICLETA VERDE

La bicicleta verde (Wadjda)

Haifaa al-Mansour

Aràbia Saudita, 2012

98'

VOSE

FITXA TÈCNICA

Direcció: Haifaa al-Mansour

Guió: Haifaa al-Mansour

Fotografia: Lutz Reitemeier

Música: Max Richter

Coproducció Aràbia Saudita - Alemanya; Highlook Communications Group / Razor Film

SINOPSI

La Wadjda és una nena d'onze anys, divertida i audaç. Viu a Riad amb els seus pares i anhela comprar una bicicleta verda per fer una cursa amb el seu amic Abdullah. La seva mare s'hi oposa perquè les dones a l'Aràbia Saudita, entre d'altres limitacions, tenen prohibit fer esport o conduir. La Wadjda es nega a acceptar els rols imposats des d'aquesta societat profundament misògina (a casa, a l'escola, al carrer) i s'apunta a un concurs de recitació de l'Alcorà per optar al premi econòmic i aconseguir el seu somni.

2. OBJECTIUS DIDÀCTICS

La bicicleta verda és la primera pel·lícula de l'Àrabia Saudita escrita i dirigida per una dona. Sota el punt de vista de la seva directora, Haifaa al-Mansour, aquesta sessió ens permetrà reflexionar sobre els següents aspectes:

- La discriminació de les dones a l'Àrabia Saudita
- El dret a la infantesa
- Incorporar la mirada intercultural
- Conèixer les corrents de l'Islam
- Comprendre els reptes del món globalitzat

QUÈ TREBALLEM

Que vivim en un món globalitzat és una evidència, i això ha quedat encara més palès després d'una pandèmia que s'ha estès a una velocitat considerable i ha afectat a tot el món, sense excepcions.

Però, és possible una descentralització de la mirada més enllà del que anomenem "occident"? Si obrim aquesta porta, ens n'adonarem que el cinema contemporani és plural i divers, que hi ha històries que necessiten ser explicades des de nous punts de vista, que ens treguin per uns instants de la zona de confort i ens facin reflexionar. Perquè a vegades no és fàcil accedir a altres realitats, i menys quan aquestes ens confronten amb els nostres privilegis.

En aquesta sessió parlarem de les dificultats a les que s'exposa una dona pel sol fet de ser-ho en el seu país, amb l'afegit de rodar una pel·lícula en condicions hostils. El valor raurà en la capacitat d'acostar-nos-hi observant sense jutjar, dialogant amb la història i les imatges i qüestionant allò imposat com ho fa el personatge protagonista de Wadjda.

La sessió tindrà una durada aproximada de 2 hores i 10 minuts.

3. SER DONA I DIRECTORA DE CINEMA A L'ARÀBIA SAUDITA

3.1 CONTEXT

Per entendre la dimensió del que tracta la pel·lícula és important situar-nos geogràficament, així com tenir una idea de com operen les normes socials, polítiques i culturals a la vida dels seus habitants.

Aràbia és una península del sud-oest d'Àsia, coneguda també com a península Aràbiga. El litoral de la península està banyat a l'oest pel mar Roig i el golf d'Agaba, al sud pel mar d'Aràbia i a l'est pel golf d'Oman i el golf Pèrsic. Al nord limita amb Israel i Palestina, Jordània, l'Iraq i Kuwait. Políticament, la península Aràbiga està dividida en 6 estats: Aràbia Saudita, Iemen, Oman, Emirats Àrabs Units, Qatar i Bahrain.

L'Aràbia Saudita ocupa la major part de la península i és on hi viu la major part de la població. La seva capital és Riad, ciutat on transcorre la pel·lícula. També és on s'hi troben les dues ciutats santes de l'Islam: la Meca i Medina.

La institució central del govern és la monarquia saudita. Aquest regne està governat per la dinastia wahhabita dels Al Saúd. Des del violent aixecament de 1979 (o Incident de la Gran Mesquita) les regles van ser reforçades amb molta rigidesa. Afirmant que l'Alcorà és la constitució del país, la monarquia defensa una estricta interpretació de la llei islàmica (Xaria), fent que Aràbia Saudita sigui considerat un dels països d'Orient Mitjà amb pitjors desigualtats entre homes i dones.

Existeix una institució al país coneguda com a "mutawa" o policia religiosa, també coneguda com la Policia per a la Promoció de la Virtut i Prevenció del Vici. Té 3.500 oficials i milers de voluntaris, i la seva feina consisteix a fer acomplir aquesta llei.

3.2 SER DONA A L'ARÀBIA SAUDITA

Néixer dona a l'Aràbia Saudita significa viure sota un sistema de "tutela" masculina que controla i limita les llibertats i l'autonomia personal. Al llarg de la seva vida les dones resten sota la supervisió d'un home de la família, normalment els seus pares, o els seus marits posteriorment. Necessiten el permís i consentiment d'aquests per qüestions tan senzilles com iniciar uns estudis, viure soles, casar-se... etc. El desafiament de certes prohibicions és sancionat i penat.

En els darrers temps hi ha hagut canvis molt importants, com l'atorgació del dret a vot, l'any 2015, o la possibilitat de treure's el permís de conduir, l'any 2018. No obstant, avui en dia les dones saudites encara no poden transitar per espais públics lliurement, un fet que està molt present a [La bicicleta verde](#), i la majoria d'edificis públics tenen entrades separades per homes i per dones.

Pel que fa a la manera de vestir, tant per dones com per homes predominen les peces soltes però que cobreixen la major part del cos, adaptant-se al clima desèrtic de la zona. Si surten de casa, les dones han d'usar una capa llarga i negra (abaya) i un vel (nicab), que cobreix cabell, coll i cara, exceptuant els ulls. L'obligatorietat d'aquesta vestimenta no és clara, ja que no està lligada a l'Alcorà (el llibre sagrat) sinó a tradicions tribals i costums culturals. El que la pel·lícula mostra i qüestiona és una estructura social i política concreta, patriarcal, que oprimeix les dones i que té relació amb el wahabisme, una de les corrents de l'Islam més tradicionalistes i fonamentalistes. Però l'Islam no és fonamentalista, ni l'Alcorà defensa l'opressió de les dones. L'Islam és una religió d'un gran diversitat, complexitat i riquesa, practicada per més de 1.500 milions de musulmans arreu del món.

A la pel·lícula aquest fet serà rellevant degut al caràcter rebel i agosarat de la Wadjda que, sense reconèixer el que és decent o no per una nena de la seva edat, rebrà més d'un advertiment per part de la seva mare i les seves professores.

3.3 EL CINEMA A L'ARÀBIA SAUDITA

A l'Aràbia Saudita la cultura es desenvolupa també al voltant d'aquestes normes estrictes. Abans de la dècada de 1980, per exemple, hi havia sales de cinema, però la tradició wahhabita, ultraconservadora i amb el control estricte dels clergues sobre la vida pública, va considerar que aquestes institucions (incloses també les sales de teatre) eren incompatibles amb la religió, ja que corrompien la moral deparant als seus espectadors.

Sota el mandat del nou príncep hereu (Mohammed Bin Salman), les restriccions fa pocs anys que venen relaxant-se, intentant tornar a un Islam "més moderat". Així doncs, el 18 d'abril de 2018 es va tornar a obrir la primera sala de cinema. Uns mesos abans també s'havia aconseguit que les dones poguessin conduir o entrar dins d'un estadi esportiu. Aquests canvis milloren la qualitat de l'entreteniment del país (que abans era quasi inexistent), però que d'altra s'orienten a interessos purament econòmics.

3.4 SOBRE LA DIRECTORA, HAIFAA AL-MANSOUR

Haifaa Al-Mansour és coneguda internacionalment per ser la primera directora de cinema d'Àràbia Saudita. Nascuda l'any 1974, època en que les sales de cinema no existien, va ser el seu pare, el poeta Abdul Rahman Mansour, qui va introduir el 7è Art a casa seva.

Va estudiar a la universitat del Caire i a la universitat de Sydney, i es va iniciar amb la seva carrera cinematogràfica rodant tres curts. La seva primera pel·lícula documental, *Women without Shadows* (2005), on parlava del rol de les dones saudites, va fer-li guanyar més d'un premi internacional.

La seva figura és reconeguda per qüestionar l'ortodòxia, per haver trencat el silenci en nom de moltes dones, i per haver obert un camí a les noves generacions, perquè puguin sentir-se més lliures i amb capacitat d'impugnar els fonamentalismes.

4. LA BICICLETA, UN SÍMBOL

4.1 INFANTESA SOBRE RODES 🚲

Si pensem en els records que tenim de la nostra infantesa, és probable que, en alguna memòria, hi aparegui una bicicleta. Qui no recorda les primeres vegades que va anar sobre les rodes d'aquest invent meravellós? Davant la mirada atenta de familiars, amics i coneguts, moltes de nosaltres hem passat aquell moment de nervis al fer les primeres pedalades. I quin moment més especial!

Què fa que un invent com la bicicleta sigui tan anhelat per infants i també per adults? Probablement hi ha diversos motius, però el que no podem negar és el seu poder de donar-nos autonomia, de brindar-nos la possibilitat de desplaçar-nos per tota mena de terrenys, i de proporcionar-nos una grata sensació de llibertat.

Com no podia ser d'altra manera, el cinema s'ha encarregat de retratar aquesta etapa vital atorgant importància i protagonisme a la bicicleta dins del relat. Sovint com a paràbola del pas de l'adolescència a l'edat adulta. Els protagonistes d'aquestes històries comencen a explorar allò que queda una mica més lluny del seu abast com a nens i nenes. El desplaçament en bicicleta permet trencar els murs d'allò conegut, permet arribar a terrenys inexplorats més enllà de la casa i els dona seguretat i autonomia.

Des d'E.T., l'extraterrestre (1982), passant per Las bicicletas son para el verano (1984), Els Goonies (1985), Herois (2010) o la sèrie més actual, Stranger Things (2016), ens han apropat la infantesa amb certa nostàlgia, i ens han fet recordar un dels moments més esperats de l'any: les vacances d'estiu, on l'aventura sobre rodes era el motor de l'acció.

4.2 LES DONES I LA BICICLETA

És ben sabut que en el seu moment, a la dècada de 1880, la bicicleta va suposar una revolució en la societat. Tot i que principalment va ser popularitzada entre les classes mitjanes i altes, el seu ús es va anar estenent amb rapidesa. Aquest fet va ser revolucionari sobretot per la millora de l'autonomia de les dones. Per utilitzar-la van haver de canviar la manera de vestir, abandonant les llargues faldilles i cotilles i substituint-les per pantalons i altres peces més lleugeres que facilitessin el moviment del cos.

També va fomentar la pràctica de l'esport, fins aleshores mal vist entre les dones, perquè trencava la imatge estereotipada de feminitat, més fràgil i passiva.

Aquesta capacitat d'emancipació com a ciutadanes s'ha reivindicat molt des dels feminismes, ja que aquest reclam d'igualtat a través de l'auto-empoderament, com molts altres drets guanyats al llarg de la història, han hagut de superar els obstacles de les mirades conservadores de societats masclistes.

Les cultures patriarcals han impregnat tota mena de discursos, fins i tot el científic i mèdic per a justificar discriminacions inadmissibles. A [La bicicleta verde](#), el motiu pel qual es prohibeix a la Wadjda (i a les nenes en general) d'anar en bici és "perquè no podrà tenir fills". Aquest discurs misògin ja era present a finals del segle XIX. Aleshores es difonien presumptes tesis científiques relacionades amb malalties femenines derivades de muntar en bicicleta. Tots aquest mites s'han pogut desmuntar posteriorment.

Actualment, perquè són econòmiques, accessibles i per la llibertat de moviment que donen en l'espai públic, les bicicletes són un mitjà de transport molt reivindicat per l'urbanisme feminista i l'eco feminisme.

5. CODIS I TÈCNIQUES AUDIOVISUALS

5.1 EL PUNT DE VISTA A WADJDA

En tota història, real o de ficció, existeix un punt de vista des d'on la persona narradora es posiciona i dona la seva perspectiva. Com a espectadores, cinematogràficament parlant, necessitem situar-nos i saber qui ens parla i des d'on col·loca aquesta mirada per comprendre el discurs que ens vol fer arribar.

A *La bicicleta verde* Haifaa Al-Mansour decideix que la història girarà al voltant de la mirada de la Wadjda. Ella no és qui explica la història, però tots els elements cinematogràfics es disposen de manera que el punt de vista des del que mirem la pel·lícula transmetin proximitat amb la protagonista. Des de la primera escena, on les noies assagen una peça musical i la professora expulsa a la Wadjda per no estar atenta, ens queda clar qui hem de seguir, a qui haurem d'acompanyar en la seva lluita pels drets més bàsics de les nenes.

Al-Mansour fa una feina admirable, no només pels recels i els entrebanys que se li interposen per ser la primera dona que roda una pel·lícula al seu país, sinó pel referent que crea posant les nenes al centre del relat. Quantes pel·lícules coneixem on siguin les protagonistes? I en quantes son elles les que tenen la iniciativa o prenen les decisions, són actives i desafien allò que se'ls imposa?

Aproximadament 12 milions de nenes arreu del món són obligades a casar-se cada any. És una realitat que ens esgarrija però que, malauradament, no és tan llunyana. Al-Mansour ens exposa aquest tema tan controvertit del matrimoni infantil, forçat, a través de la mirada innocent de les nenes i de la validació d'algunes professores, que tenen totalment integrada aquesta tradició perquè també viuen sotmeses a l'obediència envers un poder fonamentalista.

Aquestes infàncies sense drets fonamentals garantits, necessiten ser visibilitzades perquè arreu del món es prengui consciència i es reclamin justícia i llibertat per a totes elles. Nosaltres com a espectadores fem un viatge amb la Wadjda, que intenta alliberar-se del futur injust que li ha sigut imposat, i desitgem, com ella, que pugui allargar una infantesa que, a moltes nenes, se'ls ha arrabassat abans d'hora. El símbol de la bicicleta és clau perquè representa el que una societat tradicionalista i masclista no vol d'una dona: que sigui una ciutadana independent i de ple dret. I la Wadjda ho qüestionarà fins a les darreres conseqüències.

5.2 ELS TIPUS DE PLANS

En el cinema, els tipus de plans són la manera de narrar-nos la història a través de l'enquadrament. Des d'un gran pla general fins a un pla detall, la càmera ens guiarà la mirada. La planificació és clau per entendre el punt de vista a la pel·lícula.

La decisió d'Al-Mansour a *La bicicleta verde* és una planificació molt centrada en la protagonista i el seguiment de les seves faccions i expressions. Amb la càmera sovint a l'alçada i a una distància propera a la nena, capta la seva expressivitat, una mirada inquieta i somiadora que no ens deixa indiferents.

Per remarcar aquest anhel de llibertat, en ocasions també trobem plans que ens assenyalen una mirada

subjectiva. És el cas de l'aparició de la bicicleta: la seguim en una panoràmica lateral com si fóssim els ulls de la Wadjda.

5.3 LA PRESENTACIÓ DELS PERSONATGES I ELS ESPAIS

La manera de presentar els personatges en una pel·lícula també és decisiva per entendre quin paper hi jugarà cadascun. A banda d'anar coneixent les seves intencions i allò que els mou, se'ls va situant dins de l'espai de l'acció. La presentació de cada personatge a *La bicicleta verde* ens dona moltes pistes per entendre el que està succeint i quin serà el conflicte central. En els primers deu minuts de film quasi els hem conegut a tots.

D'una banda tenim la introducció de la Wadjda, situada en una classe d'escola no mixta, poc atenta a allò que està fent, vestida amb unes vambes "converse" enlloc d'un calçat més tradicional, i sense el mocador negre que li cobreixi el cap. El seu caràcter rebel queda retratat en uns pocs gestos. Un cop a l'habitació de casa seva observem, mentre sona una música rock, que pel context i l'edat és una nena un tant especial, i que alguna cosa està tramant.

També dins de casa coneixem al personatge de la mare de la Wadjda, a través dels ulls de la nena, que se la mira amb afecte i admiració. Aquí, pel contrast entre interior i exterior, espai públic i espai domèstic, és important la manera que percebem les diferències de la manera d'actuar, vestir i viure d'una dona a l'Àrabia Saudita.

Fora de casa coneixem al pare, una figura molt absent en la vida familiar. Vestit amb un mono de treballar, sorprèn a la Wadjda i la tracta amb tendresa, tot fent-li un petit regal. Ella aprofita per dir-li que "la mare l'ha estat esperant tota la setmana", i no cal que afegeixi res més, perquè durant la pel·lícula viurem amb elles aquesta absència de la figura paterna.

D'altra banda tenim a l'amic, l'Abdulah, que coneixem a continuació i és qui genera el punt d'inflexió de la pel·lícula. Els infants es relacionen amb complicitat, i la Wadjda li fa bromes. Ell li agafa l'entrepà i comença un joc típic d'infants que es persegueixen, però la cosa canvia quan ell torna pedalant damunt d'una bicicleta. Aquí el conflicte s'accentua i la Wadjda s'enfada: "ja veuràs quan tingui una bicicleta". Tot seguit la càmera obre a un pla general de tot un grup de nens en bicicleta pedalant carrer enllà, lliures en l'espai públic. La imatge contrasta amb l'escena següent a l'entrada de l'escola de les nenes, on totes hi entren tapades i amb la màxima discreció davant les mirades dels homes.

Aquesta dualitat entre els espais públics i privats és cabdal per entendre les diferències entre home-dona, i els drets i deures de cadascun, en una societat injusta i misògina. La Wadjda aporta una mirada esperançadora perquè no es conforma i reclama els drets que li pertanyen com a nena, i aquest caràcter coratjós marca tota la pel·lícula, la gent que l'envolta i a nosaltres com a espectadors.

6. PROPOSTA DIDÀCTICA

6.1 ABANS DE LA PEL·LÍCULA

Context

Abans del visionat de la pel·lícula és recomanable fer un treball per contextualitzar Aràbia Saudita. Proposem que els alumnes facin recerca del país: localització geogràfica, context polític, cultura, religió...

Posteriorment podem generar un espai de preguntes obertes.

- Sabíem alguna cosa d'aquest país? Què et sembla que alguns països europeus estableixin relacions comercials amb l'Aràbia Saudita?
- Sabem distingir entre els dos corrents principals de l'Islam, Sunnites i Xiïtes?
- Tenim prejudicis envers el món islàmic? Reflexionem sobre la Islamofòbia.

Imaginar

- Quin creieu que serà el conflicte principal de la pel·lícula?
- Recordeu la vostra primera bicicleta? La sabríeu descriure?
- Com us sentiu quan aneu en bicicleta?
- Creieu que a tot arreu del món és similar el fet de tenir una bicicleta?

Proposem construir un mapa de records col·lectiu sobre la bicicleta. Que els alumnes posin en comú aventures i anècdotes personals d'infantesa.

6.2 DESPRÉS DE LA PEL·LÍCULA

- Com t'has sentit respecte el personatge de Wadjda? I de la seva mare?
- Quina és la situació de les dones a Aràbia Saudita? Hi ha similituds amb el lloc on has nascut?
- Què et fa pensar l'escena de l'arbre genealògic? Pots relacionar la invisibilització de les dones amb alguna altra realitat?
- La presència visual dels homes en el film és prou baixa. Per quins motius creus que la directora ha pres aquesta decisió?

7. GLOSSARI

PLA CINEMATogrÀFIC

Unitat bàsica cinematogràfica. Part de la pel·lícula que va des que la càmera comença a rodar en un moment determinat fins que la càmera deixa de rodar, amb el propòsit d'enregistrar una escena. Les escenes s'acostumen a dividir en diversos plans de diferents tipus. Els més bàsics són: pla general, pla americà, pla mig, primer pla i pla detall.

ENQUADRAMENT

Porció de l'espai recollit a la imatge. En un enquadrament s'emmarca, dins del quadre d'imatge, els objectes i/o persones que es volen filmar.

WAHHABISME

Doctrina fonamentalista islàmica nascuda a Aràbia al segle XVIII.

ISLAMOFÒBIA

Ideologia d'hostilitat contra els musulmans o l'islam.

8. OBRES RELACIONADES

- La classe (2008), Laurent Cantet
- Mustang (2015) Deniz Gamze Ergüven
- Vull ser com Beckham (2002) Gurinder Chadha
- Persépolis (2007) Marjane Satrapi, Vincent Paronnaud
- Camí a l'escola (2013) Pascal Plisson

9. DADES DE CONTACTE

Si voleu aprofundir més en aquest o altres aspectes del cinema, els docents disposen d'accés gratuït a la Biblioteca del cinema de la Filmoteca amb tot tipus de recursos i bibliografia sobre cinema i cultura audiovisual.

Filmoteca de Catalunya

Filmoteca per a les escoles

filmoteca.escoles@gencat.cat

935 565 198

<http://blocs.gencat.cat/filmotecaescoles>

<http://www.filmoteca.cat/web/ca/article/filmoteca-les-escoles>

Digital Films

df@digitalfilms.cat

625 850 254

www.digitalfilms.cat

